

LIBER SEPTIMVS.

PARALIPOMENON.

De Mirabilibus morbis & symptomatibus.

CAPVT I.

Ad canis rabidi morsum.

RE s mira est de veneno hoc, quod tamdiu quiescit sine noxa sensili, adeo ut aliquando ferant usque ad septem annos; constat sane anno praeterito post annum quendam correptum rabie, interisse. Plerumque tamen ad quadragesimum diem, nonnullum ad sex menses morbus occultatur. Et quod post aqua odium nemo contulescat. Et quod in urina quadam apparent retinacula cattulis similia, & quod odio habent aquas, quod tam pauci e multis qui mordentur, rabie corripiantur: videtur enim esse quædam ira Deorum potius, quam morbi vis, ut etiam qui fulmine pereunt. Seruantur alij igne, alij tactu clavium quadrangulum sine igne, ut in Religionem vertatur. Sed & illud, admiratione dignum ac singulare, quod non solum mortu propagatur, sed cum quidam sutor lacerata dentibus canis rabidi vestem dentibus compressisset, vt sutura æquaretur, in rabiem incidit. Alexander rufus Bascæ factus est rabidus, cum illius nares, & forsan os canis rabidus deosculasset. Sed cum ipse perierit, canis tamen post octo dies, vt filii retulerunt, sanus ex flumine in quod proiectus fuerat, rediit. Existimo etiam ex halitu quemadmodum in peste gigni rabiem, eamque quasi insanabilem; sed si curari potest, potius odoribus ac medicamentis epotis curari, quam igne. Raro tamen eo sauitæ peruenire rabiem, vt nisi saliva tangat, corripiatur. Sed & linctu canis rabidi rabidus homo fieri potest, venis ac magis arteriis quæ in ambitu sunt, corporis venenum trahentibus. Si tamen locus statim aceto acti eluatur, res sine periculo est. Maximum etiam illud est, sanato eo morbo quovis modo corni ligno, & sanguinei fructicis virgultis arrectatis, sic ut manus incalescat etiam post multos annos, morbam recrudescere: quod in Ethruria saepius experimento compertum est. Canes quandoque quoque in rabiem deueniunt percussi grauter, maximè in capite sine

Tom. X.

vulnere, vel dentibus collisis. Non edunt nec bibunt rabidi, & aquam auersantur, idque omnibus commune. Interim tamen quidam notis blandiuntur & lingunt. Sed ubi confirmata fuicit affectio, spumam ex ore emittunt, discutunt perperuò, & caudam demittunt, & quantumuis grauter vulnerati vocem nullam edunt, corripuntur masculi patui pilo ferrugineo, & è regione crurum anteriorum, ac generaliter in dorso hirto macilenti. Fiant rabidi existi, ex esu corruptorum ciborum & fermentium. Vnde creditum est dolore dentium in rabiem agi. Fiant & lupi rabidi: nullum aliud animal sic rabie afficitur, vt mortu reliqua interimat, ipsa tamen affecta mortiuntur muli, equi, ac huiusmodi. Aquatici canes rabie non corripuntur, si bona aquæ copia non deficit: si nux super vulnus alligata per duodecim horas, & gallina dara occidit eam, rabidi canis morsus est. Porro symptomata cum sint melancholæ & convulsionis, manifestum est ex hoc morsu cerebrum exsiccati: cum tamen dormiant, etiam melancholiæ in causa esse haud dubium est, verum qualitas eius est venenata: & idem somnos inducit prium interruptos, & alius astrinxit, ut perspè & urina: vox fit rauca, rubet facies, odio habent lucem, & res candidas admordunt. Post timent, & ratio corruptitur, & solitudinem desiderant, dum etiam aquam reformidant. E licet tunc iuxta Poëtam credatur morbus esse insanabilis, cum dixit:

Et formidatis nulla medetur agnis.

Nihilominus vt Aëtius ex Ruffo & Possidonio recitat: *Philosophus animo generoso à cane rabido morsus, cum effigiem canis in balneo videret, dixit: quid canis cum aqua; & ingressu vim sibi intulit, bibernque aquam enasit.* Celsus etiam putat mersos aquâ violenter possè sanari, sed & Plinius vt dixi; multa quoque scribuntur in huiusmodi, verum definitio esse videatur ab omnibus concessa, quod quandiu vident propriam effigiem in speculo, sanari possunt: post autem ob assiduam convulsionem, non enim à timore aquæ quartum diem superesse possunt, ob temporis breuitatem curationem non recipiunt. Et quanquam hic

OOO morbus

morbus timorem afferat, & imaginari cogat mortem, & canum speciem: si tamen canis rabidi commercium non adsit, nihil obest talis timor, sed paucis diebus præsertim sudore effuso euaneſcit. Ut verò medicamenta quæ purgant post iam inchoatam affectionem, & maximè elleborus multis salutem attulit, euacuato humorre qui morbi cauſa est, ira ante perniciem afferunt: spargunt enim vim veneni, nec eam educunt: iam verò humoribus immutatis, venenum finitum est, ideoque violentissimis medicamentis opus est. Quociceta nec ſectione venæ iuuantur, ſed periclitantur. Communicatur autem cibis & potibus, ſi quis reliquias sumat: idem ac multò magis de osculis, nec existimo tutum eſſe ſpiritum, nam ſaliua in vaporem resoluta ſecum defertur, at hoc nondum expertum eſt. Creditum eſt, Themifonem medicum dum curaret amicum ſuum, & illum ad edendum & bibendum exemplo hortaretur, contraxiſſe rabiem, ſed à ſcipo curatam. Conſtat ſanè morbum hunc eſſe cerebri non cordis, & forſan applicitis capiti curari poſſe.

CAPVT II.

De lapide in homine inuenito.

Annis ab hinc ſeprem Barnuccius Fauentinus, cuius in *Quarto de ſecretis* memini, cum dolore pectoris in dextro latere torqueretur affiduè, tandem nullis medicamentis proficienſibus periit. Medicis iubente etiam Principe, eum caſus ob admirationem diſſequerunt. Inuenitus eſt lapis palmi parui ferme magnitudine, in regione inter iecur & pulmones prædurus, quem vix multis iſtibus prefregerunt, ferrei quaſi coloris. Hic toris diebus metallica liquefaciebat & excoquebat, intentus chymicæ. Conſtat affiduo haſtu fumi illorum, congeſtum in ea regione multorum annorum tempore lapidem, ut rei valde mirabilis omnis eſſet admiratio: niſi quod dices, cur non ita omnibus aliis chymiftis? quoniam non tam affiduè nec tam diu eā in re verſati ſunt: nec loeum illum adeo calidum ac ſiccum patentēmque habent: in huiusmodi enim miraculis totum confit in initij ratione.

CAPVT III.

De Febre Camilli Montagnane Mutinensis, Medici inſignis.

HVic, cum eſſet annorum XXXVIII. habitu melancholico, addictus multis curis, laboribus, vigilijs, & erat pauci ſomni, ut plerumque huiusmodi homines

funt, & modici cibi, ſatis ut reor ſalax, & vino etiam interdum potenti licet albo, advenit febris ſub mense Auguſti MDLXVI, primum ſpecie tertianæ: poſtmodum hec tam ſuſpicatus, quod in longum protraheretur, nec certas feruaret horas, unde balneo aquæ tepidæ diu uſu, & urina raro cruda videbatur, plerumque ſanx ſimilis: pulsus etiam non valde immitatus à naturali ſtatu, niſi quod eſſet maior: ſed ſudor copioſiſſimus effluēbat, ut ipfe putaret, & merito, maximam indicari repletionem. Cum ergo per multas horas quotidie ſudore maderet, nec febris ſoluereſtur eo, nec ſectione venæ neque purgatione, ſed potius tabescere aliquanti perrogauit; & ego omnibus perpenſis dixi, eſſe febrem ex materia contenta in pulmonibus, quam conſtat eſſe medianam inter putridam & hec tam. Viſum eſt illi pri- mò absurdum, cum neque tuſſis aliqua, nec rubor in geniſ, nec diſſiſtua ſpirandi, nec dolor aliquis in pectore, nec inæqualitas pulsus ad eſſet. Ego autem perſtit, conſiderans quod fieri non poſſet, ut ſi materia tam multa eſſet in habitu bilioſo, liquet iam tum melancolico, non ſolum ob ætatis decurſum, ſed etiam vietum rationem tempore adhuc calido, quin febris maior fieret non abſumptis humoribus, aut abſumptis non deſineret. Perſtit ergo in proposito ut certus: ille autem haſita bat, & ideo medianam quaſi viam tenuit. Conſului tamen ut ægros iuuiſeret, nihiſilo melius habiturus, etiam ſi perpetuo decumberet: quod cum decumbendo ſcili- cet, nec iuuatus ex eo probaſſet, ad negotia ſe contulit, nocte potius quam die febris ſenſum & ſudorem expertus: mense Februario reiecit ſcreando ſpatu ſanguinea, qua eſt illa ad diſtillationem reſerebar, non aderat enim tuſſis: ego autem intelligebam tum ex malo colore faciei extenuationēque, morbum in pulmonibus eſſe, non eius generis qui tuſſim excitat; ſed genus ſphacali, quoq; aſperæ arteriæ communicaſt: mihi tamen ſanguinem, & contulit; ſub Martij initium laborauit raucedine vocis, & maniſtē illi larynx laſa videbatur: mihi etiam, ſed non ex diſtillatione, verū ſuſſu ſenſu pulmonis. Suaſram autem iampridem & tum, ut Smaragdum ſumeret ex drachmæ dimidio, ad purgandum pulmonem, ad illum exſi- candum; & ut Alexipharmacum. Sciebam enim illum hoc contraxiſſe, vel potu vini potientis, cum vigilia, & laboribus ac curis, conſuetudine; vel veneno ei propinato, aut amatorio ex mensibus mulierum, aut India- ca hue, quorum duorum cauſā etiam Smaragdus aduersabatur ſanè morbo ipſi, qualiſcumque eſſet omni ex parte. Sed tamen cauſam aperiſte, & conſtanter illi morbi naturam dicere verecundabar, timebamque, ne me tu ipſo grauius afficeretur, Igitur...

CAPVT

CAP V T IV.

De Insania & eius generibus.

INsania morbus est animi, atque tam multiplex ac admirabilis; vt de ea nemo scribere plenè ausus sit. Primum enim eā laborant omnes, vt non à solis medicis de ea tractandum sit: atque vtinā Erasmus omīsā impia infectatione, tam pulchrum argumentum, vt dicebat, tractasset. Sed quid à puro Grammatico in huiusmodi te boni expectari poterat? Sufficiat argumenti nomen ab eo accepisti, imò ne nomen quod apud ipsum Græcum est, sed potius Ichnographiam quandam rei ipsius, sed externam tamen solum. Dicamus ergo quid insania est mentis præsum iudicium secundum essentiam, vt ignavos, timidos & iratos fecerhamus, qui non secundum essentiam, sed quoniam magis aut minus volunt, peccant. Similiter & qui decepti à suis credunt, aut aberrant visu vel auditu, non insaniuntur; nam mente non peccant, sed sensibus. Insaniae autem nomen, & vt delyrio cōmune est & stultitiae, accipimus, non ignorantes stultitiam esse momentaneam insaniam; insaniam continuam stultitiam. Alia ergo est insania ægra, alia quæ accidit corpore valente: Et ægram quidem qualis febricitantibus accidit, deliryum vocamus, de qua nobis sermo non est: eam medicis tractandam alias relinquimus: Quæ vero circa aliū morbum contingit, duplex rursus est: alia enim est quam morbum appellamus, & est cum sine sensuum stimulo à communi hominum consuetudine adeo aberramus, vt admiracionem error patiar. Quocirca neque adulteros vocamus insanios, quia stimulo sensuum aguntur, neque qui de se plurimum pollentur: est enim commune hoc pluribus, neque qui sibi vivunt & sapientiae student, aut pietati. Licet enim rari sint, nec à sensu iudicium hoc proficiscatur, ab insania tamen absit, quoniam etiam ab errore. Commune est etiam omnibus generibus insaniae, & ægræ, & ei quæ morbus est, atque etiam communi, vt in duas differentias diuidatur. Una est cum timore, & blanda: alia cum furore & audacia. Quæ vero composita est, ex vtrisque composta etiam habet symptomata, & affectus, aut interdum hæc, interdum illa. Est similiter una cum tristitia, alia plena gaudij & vanæ spei. Diximus & alias melancholiā aliam esse naturalem plenam lætitiae, cum sanguis purus abundat: aliam exustā citra putredinem bile, quæ saudos facit & improbos; aliam melancholiā, quæ pertinaces, hominesque qui plurimum de se pollicentur. At quæ sit ex putredine, etiam triplex est; adusto sanguine, bile flava, aut nigra. Hi omnes ab initio ægotant. Fiunt

Tom. X.

& alia genera in sanis citra omnē calorem, & demiror sanè de medicis qui calorū tantum meminerint. Singuli enim humores, & corpus etiam cerebri iusto plus siccatum, melancholiā parit, vt sint octo iam genera illius, quibus addamus nonum, quod excalefacto plus iusto cerebro, vnde audaces furiosi sunt, etiam citra humorē omnem. Neque ergo mirum est, si tot sint varia insanientium genera, quandoquidem nouem sint simplicia ipsa. Ergo etiam ex cogitatione assidua, siccato cerebro & humorē etiam ibi præsenti, fit melancholia. Cum ergo sit morbus ex anima seu in anima, multis modis continget, non solum ob id, sed quoniam cum his quæ recordamur, cogitatio misceretur. Quidam ergo existimant le reges, alij Deos, alij inopés, alij beatos, alij gallos, alij vitrum, alij se mundum sustinere, alij miseris prorlus, quidam se capite carere. Denique quicquid somnio obuersari ante oculos potest: id in vigilia per insaniam credere possumus. Atque hoc est genus insaniae, quam omnes norunt, & morbum vocant.

At quæ omnibus communis est, cum ei conueniat insaniae diffinitio, & illa vera insania est: contingit autem quatuor modis; ignoratio finis, & eorum quæ sunt ad finem, & sui ipsius, & sensuum qui nos decipiunt, illecebris. Et finis quidem ignoratio duplex est genere, vt, cum tanquam immortales futuri simus, aut esse possimus, contingit: aut cum senex ea agit tanquam diu possit superuinere, in quæ tempus & rem insuendo necesse est, vt imperfectis relictis pereant. In vtrisque contingit alienum qualitatem, velut si Medicus agat personam Iurisconsulti, Philosophi militis: aut magnitudine domus, ornatus, & sumptus; in paupere qualis in diuite, & multa huiusmodi: loco, velut si eisdem moribus inquinilus vti velit. quibus ciuis: tempore, vt si belli tempore diuitias ostenter, inopiam ducturus vxorem. Pertinet etiam ad ignorantiam finis, ita viuere ac si anno vnō superfuturus sis, vt qui in iuventa obligauerint patrimonium: vel si ita incumbis opibus, vt serues tanquam filii fiscum habiturus hæredem: vel si de animorū immortalitate nihil cogitas: non enim vt absurdam rem haberi oportet. Et vt in vniuersum dicam, si finem adipisci nequeat, si incertum certo, paruo discrimine vtriusque præponat, si incongruū finem querat, aut quem retinere non possit, aut turpem; si mortalia immortalibus, brevia diuturnis anteponat. Ignorantia eorum, quæ ad finem sunt, est velut ambitio, cum inutilis fuerit, nota iam imperitiā: nam pluribus visu euenerit, vt eā populum decipient. Plerique enim non errant ambitione, sed quid eam verā laudi atque scientiae anteponant. Est enim insaniae, hoc non eligere in liberis, quæ optimas sunt; sicut & ignorantia seipsum, vt viribus scientiā aut opibus impar, audeas

OOO

te committere melioribus , & cum credis
re scire quod secus se habet, multò deterias
quam nescire. Denum cum deceptus à sen-
sibus , aut puerō inhāres , (omitto nunc
metum legum tam diuinatum quam huma-
narum) vbi fēda omnia & plena tādij,
spurcitā, ille postmodum te odit: nulla
affinitas, nullum bonum exemplum, amissio
spei æternitatis. O insaniam inæstima-
bilem. Sed videamus singulorum vitam
atque stultitiam.

Principes nec ita se gerunt, vt sperate
possint quicquam ab obitu boni : nec ita
vivunt, vt vita huius curam aliquam ha-
beant, multò minus æternitatis & sōbolis.
Vnde plerique ante maturam ætatem sine
filiis obeunt, tantis criminibus onerati, vt
nisi vi & adulatorum clamoribus cadauer
defenderetur & vita, vita ipsiū odiōsa esset,
cadauer volucribus exponeretur. Sic se li-
bidinibus explent, vt maioribus torquean-
tur doloribus : sic volunt timeri, vt quo-
uis subditorum magis timere cogantur. Et
enim illi vntum, ipse omnes timet. Pro ami-
cis adulatores habet, & qui sunt amici, ig-
norat. Vigilat vt placeat, ipsumque totum
immodicum eō dirigitur vt ferat, quod si
ferre inuitus cogeretur vitam sibi acerbam
existimaret. Nobiles querunt vi tempus
perdant, cuius summā laborant inopīa: nec
quicquam magis optant, quam vt clam
senectus obrepat. Senes auari sunt, iutenes
prodigi: nullus de temporis iactura curat.
Quām multi diuitias filii parant, quōmo-
do illi instruantur, negligunt. Sunt præterea
singulorum studia adeo à recto aliena, vt
rēar vinclos, & qui lapides iacunt, sapere,
quos vulgus admiratur, & qui liberi
abeunt quō volunt, stultos esse. Itaque illos
solueret, hos vincere oportet. Vnus furtis
ac rapinis non ponit modum, (omitto pec-
catum, dedecus, quod nulli vñsi) & quod
habet iam partum, in discrimen vocat. Ar-
me delectat, dicens fac vt delectatio sit sine
dedecore, ac sine periculo. Alius cuncta
alea aut vestigialium exactiōnē subiicit,
cum tūd̄ possit ex his quā habet, vivere.
Alius siccariis est, quā voluptate, nisi
quod hic torridam habeat melancholiā,
prior siccataū & temperataū. Quis error
scēdior, quam vivere sic, vt ignoreat vita-
scopum: & tendas, nec scias quō sit ten-
dendum: At tendo cum aliis, nemo eun-
dem habet scopum. Et si habeat aliquis,
cum adeo multis male cedar, quid est vt
in incerto cum tanto periculo vagari vñ-
lis: Quis est sanæ mentis, qui iter ingre-
diātur, quod nesciat, vel antequam sciat:
at plerique hoc agunt in magis incerto
& maiore periculo. Quis est qui non tor-
queatur de his pro quibus torqueri nil
prodest, imd̄ magis obest? Qui non mino-
ra maioribus sape præferat? Qui non ab
iisdem sape decipiatur? Qui non inanibus
studijis operam der̄vāna spe laetetur: frusta
se periculo non exponit, negligat necessa-
ria ob superflua. Miraris hominem, vi-
deas totas peccasse Respub: pugnabant

Lacedæmonij, Athenienses & vastabant
agros, pugnabant, viētores erigebant tro-
pheum: hoē brauium & præmium tot la-
borum, tanti sceleris, tot cadium & ini-
micitarum, etiam cum liceret v̄bes ipsas
capere. Vnde méritō à Macedonibus do-
miti, à Romanis postmodum prudentiori-
bus euerſi sunt. Exhaurire totam ciuitatem
pecuniā, ad inopiam redigere, iuuentutem
extinguere, prædari socias ciuitates, segetes
exrēre, arbores excindere, domos dirue-
re: in ocio degeā reliquos opificibus sub-
lati, vt regnum acquiras & minimē: vt bea-
ti viuatiss: nec illud: vt dominationem au-
geatis, agrum amplificetis & nec illud: quid
ergo vt tropheum erigamus. O amentiam
inauditam! imo nil magis auditum. Quid
notius illā Troiae decantatā fabulā, cum
ob vnius mulieris rapinā vniuersa Græcia
decem annis v̄bem vñam circumcedit, Eu-
ropæ & Asie flore in excidium acto: nec
modò retentā possessione captæ v̄bis.
Constat enim relictam, aliqui dicunt Ante-
noni, alij vacuam: tot aliæ v̄bes euer-
ſae, millia Græcorum præter naufragium
D C C L X X X V I, Trojanorum ante
captam v̄bem D C L X X V I, vt penè
æqualis fuerit clades. Quis cedat? & ta-
men verum est, imd̄ verissimum. Et nunc
quotidie ob vnius mulieris aliena, cum
puellam pulchritorem, si matrimonium inre-
aut nolis aut non possis, multò minore
precio, nullo periculo, certa sobole, & nul-
la cum iniuria, ac pulchritorem habere li-
ceat: vis adulterium committere, exhau-
riti omnibus bonis: at non illa putet sola,
quā infamis adeo est & impudica.

Qui feras per sylvas quātunt, qui mil-
ites mercede fiunt, aut ob rapinæ spem: qui
rem, vitam, decus periculo exponunt, nullo
certo præmio exponunt, an non deceret
vincitos in Xenodochiis levare, iisdemque
vinculis illos circumdat. Priorē euim ver-
ba inania effutunt, lapides in incertum
mittunt, qui maximē infaniunt, nam id est
minus solum eorum qui furiosi sunt: at hi
longe peiora aquetsum se patrant, quam
illi contra alios. Hos pituita siccata deti-
net, qui simili timent ac delirant: illos bi-
lis ardēs iam denum cum reliquiis ignis
extincta. At qui exædificant ædes maxi-
mas, cum familia sit exigua, quonam in-
saniae laborant genere? velut Florentini
multi antea mercatores, Genuenes etiam
aliqui, tum Veneti. Ignoscendum est magis
his, quod terra tenuis quicquid est, fiducie
est ad habitandum; videntur etiam erro-
rum loco, quādam species artē bilis ad-
miranda: Vates, Poētae, belli duces, miri
artifices, homines aut pīj aut integræ vita:
alijs populares, rērum occulatum perscruta-
tores, Philosophi, Magi, viri terribiles:
quidam ad omnia timidi, alijs mortis con-
temptores, velut hodie etiam aliqui apud
Indos, olim Thracēs. Vnde se muneri
gladiatorio sponte ob pecunia exiguam
quantitatē adīgebant. Quid dicam de la-
tronibus, qui eodum patrīz infensi sunt, vt
homines

homines nil mali meritos de ipsis, occidant: adeo amant ut eam deserere non possint, & cum liceret plerisque ex his sine metu & minore incommodo vitam ducere extra, malunt se tanto periculo exponere, ut non solam vitam amittant, sed maximam cum infamia & inter cruciatus. *Quis furor eorum qui Poëtis operam dant, aut fabulis, aut inani cuipiam disciplinæ, in qua quantum magis profecerint, eò minus sciant; seu quod falsa sint quæ produntur ut sophistica etiam; seu quod inepitus ille sit, & ei negotio minimè aptus qui discit.* Ergo ut omnia uno claudam verbo, ne dum insanos prosequor, negotiis utilibus ac necessariis intentus; vna medela omnium est consilium & tranquillitas, animo humectatio, & somnus corpori.

C A P V T . V.

De duplii Tertiana.

V incentius Cospus Bononiensis, Senator, amicus meus, annos agens quinquaginta, proceræ staturæ, crassus corpore, cruribus gracilibus, praui coloris, timidus præter modum, fontem in brachio iam pluribus annis gerens, multum se exercens, & post quiete: multi cibi, varijs, crassi, mali, adeo ut castaneas, iuria, leguminæ, & caeleum vino prandio, tum alia etiam deuoraret. Anno hoc pepones tres aut quatuor vna die edebat. Ad XII. calendas Novembrii M D L X I X. correptus est febre duplii tertiana; erat autem dies Veneris rigor, & in eo vomitus, & egestio fusca, non sudor: febris finiebatur. In Quinta circa vel peri vocatus, nullum preter hac aliud symptomam agnoui, manè satis bene videbatur se habere: iam autem cibum sumperat, panem coctum cum iure, sed & aquam bibit, imminebat enim accessio. Vesperi cum reuersus essem, pulsu carere animaduerti. Latuus decumbebat super latu finistrum, ut exciperet (*credo*) venientes. Vbi sapienter tergitur nec inueni sem, dubitar emque, ne id mihi causâ meâ contingenteret, scilicet ob stuporem. Iterum aggressus sum tangere illum, animaduerti me non esse deceptum, nam pulsam quidem inueni, sed languidissimum, parvum, celestem non multum, sed frequentiorum. Certus ergo de eius statu, admodum altero medico, in canæ tum ferculo & luteooui, vini diluti parum dedi. Mane sequenti exhibui mus theriacen, & ventriculum absynthio souimus, & cor etiam inunximus; successit febris sine vomitu atque deiectione. Pulsus satis robustus, & ut solet, magnus, velox, frequens. Sudor successit copiosus, cum & precedenti nocte fugasset. Cum transacta esset septima, verebamur circumsum, facta sunt auxilia præcedentis diei: cum aduenisem cœciter horam XVII. (iam vero sumperat cibum, in-

ueni etiam febrire, cum nondum accessione suppetuerisset, (exacerbabatur autem diebus patibus, & post ponebat) superueniente accessione ac rigore paucovires collapsæ, egescit autem non multa, ut in sextâ: & nihil vomuit, ante solis occasum interiit. Si venenum non fuit, difficile est iudicare: nisi dixerimus copiam fuisse humorum prauorum, quæ cum cor esset debile, commota est ad illum, & permisit, licet viræ essent bonæ: aut latuit aliquis abscessus; non defecisse sponte, ostendit robur earum in septima die. Sed si abscessus fuisset, fuisset & febris acuta: acuta autem febris etiam continua est. Aut igitur latuit nos illum febricitare, aut abscessus nullus fuit. Non ergo abscessus, neque sponte defecit ex imbecillitate vitalis facultatis, ut in hæmorrhagia & decrepitis. Neque venenum; nam neque mortus, neque agitatio, neque vomitus, neque deiectione, nisi accedente rigore: nec mortuus ingruit, aut intumuit, nec vngues aut capilli ceciderunt, sed cadaver purum mansit; pestifera febris: nulla enim pestis in vrbe, neque ut dixi febris continua: nec villus domesticorum ægrotauit, nec materia turges; ea enim cum in venis maneat, facit febrem continuam. Sed & si turgebat, non nisi iam separata à sanguine: separabatur autem, ut demonstratum est in accessione, tantum ut nihil profuturum esset medicamentum antea exhibitum. Sex igitur ex modis relinquitur ut à multitudine. At si multitudo sola in causa fuit, quomodo cum separaretur & expelleretur, potuit occidere? Et licet protracta fuit accessione, verisimile tamen est non transisse tempus initij: sed tempus illud consumptum fuit in extinctione virium per suffocationem, & ita initium longum extitit, non ob morbi naturam, sed quia incrementum aut inægalitas succedere non potuit, idèo in ipso principio mansit. Sed cur antea evasit in accessionibus, quoniam minus protruit ex sanguine: præcipue vero in imparibus diebus, ob robur naturæ, quam coelum inuit, & maxime Luna, & bilis & sanguis tenuis. Vbi vero plurima pars computuerit, tripliciter omnia in deterius ruunt: nam primum minus reliqui est boni, præsertim quod ex minore mole detrahitur, idèoque etiam putredo maior ac deterior evadit, quia materia crassior & maior, & calor naturalis niger agit: idèo plus qui præter naturam est. Vnde etiam ob easdem causas & quia deterior facta est, minus potest protrudi. Protruditur tamen quoniam serofum in eo erat plurimum: veruntamen in penultima accessione non tota exiit, sed si mori debuit adeo celeriter, necesse fuit ut fieret continua prius: & idèo cum febre, antequam inuaderet accessione octava, illum inueni. Indicium autem multitudinis & natura ancipitis in opere fuit multitudo deiectionum in sexta, & modus ad contraria, qui symptomaticam

OOO₃ expul

expulsionem refert, aut nimiam virium resolutionem, cum per aluum & vomitum materia simul ejiceretur: color autem fulcus materiae prauitatem & caloris extinctionem. Vnde dissecare corpus, sed noluerunt. Ut ergo ex intermitte morte non contingit, ita in transitu ad continuam magnum periculum est. Curatio non poterat sperari, nisi ex medicamento, ferro multa statim educente, velut scammonio, peplio, cucumere agresti: at cum debilitaret ut multum periculum erat, ne succedente morte medico imputaretur. Conuocare ad hoc medicos plures non licebat, cum ab initio morbum commode ferre videretur. Ratus casus immo ratissimus, & nuncquam alias a me visus, nec qui videbit similem, legi.

Quod si quis dicat, cur non occidit in septima; vel quia exacerbabatur in partibus, ideo in pari debuit mori. Et quoniam pauca fuit materia, qua tunc putrescebat, & forsitan aliiquid profuerunt auxilia. Sin autem dicas, quomodo potuit expelli materia si succumbebant vires: dico quod tenuerat iam mutatum, paucum, & redundans; ut sit simile aliquo modo ei, quod dixit Hippocrates 4. Aphor. 46. *Si rigor incidit febre non deficiente, ergo iam debili lethale est.* Propterea vide ibi quae scripsimus.

CAPVT V I.

De Syncopi.

BRASAUOLUS enarrat fuisse Iulium Boiardum, Scandianivillæ dominum, qui frequenter in syncopim incidenteret, cōquē frequentius etiam in illam incidere desideraret, quod in redditu ex ea maximam voluptatem perciperet. Et quanquam ipse Brasauolus causam reddat satis omnibus notam atque probaram, scilicet redditum repentinum ad naturalem statum, aliam tamen magis praecipuam in eo fuisse reor, ac propriam: quoniam sic omnibus qui in syncopam incidenterent, hoc eueniere videmus, quod haud verum est: quinimo in illo tanquam monstrosum fuit. Vbi etiam fallitur: quoniam delicias putat fieri ex redditu sensim, non repente ad naturalem statum, cum sit contra mentem Galenii *Primo de symptomatum causis cap. 6.* argumento eo adductus: quod qui perfrigerati incalcent, ad ignem doleant propter repentinum redditum ad naturalem statum; sed fallitur largè: neque enim dolent quia redcant ad naturalem statum, sed quia ab igne frigus contrahitur intus, ideo magis ludit. Et hoc experimentum docet, quia sentimus radices vnguium magis gelu torqueri.

CAPVT VII.

De Enterocèle & Epiplocele.

LAnius vicinus meus passus fuit enteroolem & epiploolem grauem: curatus fuit execto teste à medicis circulatoribus sinistro: sā enim parte illa in scrotum descendebant, nihilominus etiam post per aliquot annos sentiebat molestiam & flatum in imo ventris, nec exitu fecum multum alleuiabatur, nec p̄toderat quicquam: & enim se conuerteret à sinistro latere in dextrum, videbatur quippiam graue, ex una in alteram partem descendere. Et feces difficulter p̄tobabant, & à quiete ladebatur, nec tamen diu poterat laborem perferrere, si cogeretur ire. Et super latus sinistrum commode satis decumbebat, verū calefactus & fatigatus nonnunquam se conuertere cogebatur. Ideo dixi omentum excrueisse, unde in eiusmodi hernijs parum utilitas ex exectione sequitur, talēque morbi vt dictum fuit in confilio Parmensis, sunt insanabiles. Respondi igitur vt decet, morbum hunc alleuiari debere, nam propterea sanare difficile. Et si qui nitatur, rem in deterius deducturum, victurum aliquando diutius ob custodiā, caendum nihilominus diligenter, ne in deterius prolabatur. Quod ex prioribus curationibus damni accepisset, id periti medici restituere munus esse: neque tamen à Deo præcipi plena sanationis potestatem: quemlibet premi aliquo incommodo: quod malum consuerudine & cōstate sua sponte mitius sit, vel etiam quia sit è pluribus coagmentatus: tales enim morbi quamvis maximi videantur, persæpe præter spem decidunt; tum maximè si aliquo peculiari medicamento occurratur, & per resumptionem præcipue restorationemque. Sed ad rem redeo: hoc exemplum plerumque deterrete poteſt à tam funesto opere exectionis testiculi in hernia, seu Enterocèle, seu Epiplocele; cum & in opere ipso maximus dolor, & sumnum periculum, & peracto nulla sit salutis securitas.

CAPVT VIII.

De morbo quodam Epidemio.

Contigit hoc anno mensibus Aprilis & Maij morbus Epidemius, in Apennini quibusdam villis, ex quo omnes interierunt. Primum superueniebat febris ardentissima cum dolore & grauitate capititis, (præcessit autem siccitas maxima veris totius, & phytalia idest ultime partis hemicis) & post diem unum aut duos, videbat descendere dolor ille & inflammatio ad pectoris, cum dolore lateris, & angustia anhelitus

anhæntus & febris persequerabat : post eò perueniebant ut dolor alleniaretur , & inde desineret , sed ad alteram partem transire videbatur , remissus tamen : & tum melius se habere cum viderentur , quasi repente & insperatè moriebantur . Ab obitu erumpebat per os & nares humor abundè putridus , atque adeò malè olens , ut neque vespiles assueti cadaverum immensis factoribus , hunc perferre possent . Quæsum est qualis morbus esset ; Relpondi lateralem cum abundantia multæ materia , ut ab initio etiam multitudo ferauentum vaporum cerebrum afficeretur : inde cefantibus illis , corruptione crescente in parte , qua magis vigebat inflammatio , extingui sensum : tum verò in altera parte , qui latebat ob magnitudinem prioris , dolor sentiebatur : unde repente rupto magno abscessu interibant , quod materia esset multa , & multipliciter putrefacta , ac renouatà corruptione quasi pestilens facta , ut aliás declarauit . Ob id & ob flatum quasi adhuc ferauen protrudebatur per nares & os , quibus à pectoro communicatur spiritus . Et ob id , ut in sermonibus de putredine dictum est , communicari necesse erat velut ignem , & esse contagiosum . Ut verò ignis nunquam in aqua accenditur , neque quibusdam compositis , quæ illius naturam sapiunt ; ita neque contagium hoc ad omnes proserpit ; ita non omnes illo corripiebantur . Causæ fuerunt labores , cibi praui , siccitas immodicā in locis humidioribus , ex quibus etiam sanis adhuc multiplex corruptio quasi potentia superveniebat : quæ aliqua causa ad actum deducta , morbum adeò lethalem fecit ob locum , multitudinem materia , qualitatēmque . De auxilio parum polliceri possumus , cum duas causæ maximè noxiæ coniungantur ; multitudo & prauitas putredinis , ac locus nobilis , cordique maximè propinquus .

C A P V T I X .

De Melancholia.

Quidam qui habitabat in Borgheto post templum B. Francisci Bononiæ , laborans melancholiâ quâdam , cum sibi videretur tumoribus ventris vrgeri , & faniosa excrementa demitteret , cum veller ostendere se pati tumores duros , à sinistro latere ostendit duritiem certè osscam , non scirrhosam , quasi clavi rotundi seu cunei instar . Aliás etiam ferè simili morbo laboreauerat ; Erat autem annorum tum circiter XXXV . & euaserat . Id autem contigerat annis penè XV. ante . Sed & aliquando illum cecidisse supinum intellexi ; unde quidam suspicabantur partem spinæ luxatam intus : Sed nos scimus ex Hippocrate , huiusmodi casus quanta mala sequantur , quæ in illo non fuerunt . Præterea mirum

videtur , quomodo superjacentibus intestinis adè exquisitè percipi posset . Itaque cum non eodem modo semper crediderim manu dispescente , iam separata intestina visum hoc : ita enim cohærent , ut in multis sint separata , in alijs sine læsione magna possint separari . Verisimilis est dilacerata cute , partem aliquam ossis vertebræ separatam , nec postmodum sanatum vlcus : ob id faniem perpetuò effluere .

C A P V T X .

De Vermibus.

Vermes fieri in corpore , & quomodo iuncti ascarides in maximam deueniant longitudinem , & quod plerique albi sint , dictum est : nec non quod non à dulcibus procreantur , sed iam geniti sursum trahuntur , siquidem dulcia in bilem vertuntur : bilis autem amara , & amara occidunt vermes ; quæ autem occidunt , non generant : ex eisdem enim nutrituntur , ex quibus generantur , non autem nutrituntur à quibus intereunt . A dulcibus ergo nutrituntur , & sursum trahuntur ad ventriculum , ac partes superiores , minimè autem generantur , sed ab his omnibus quæ facilè putrescent : dulcia humidis iuncta , & maximè insipida , ut acerba , astringentia , acida , pinguis . Occiduntur à salis & amaris etiam magis , tum verò acribus . Nam & in acribus quibusdam vermes generantur , & in amaris & in carne salsa , dum veterascit . Videntur enim omnia ex omnibus generari , quoniam sunt rerum quinque genera , & unumquodque innumeris completur speciebus ; viuens non organicum ut adamas , & organicum ut apium : & sensu prædictum , sed quod à putredine oritur , ut vermis : vel quod generatur à simili , velut lacerta ; vel quod rationis patriceps est ut homo ; cuius materia diuersa sunt , forma autem una , ideo & genere id est materiæ diuersum , & specie id est forma unum est . Fiunt ergo vermes ex niue , muscæ ex igne , quid mirum si ex amaris & acribus ac salis . De alijs autem dubium non est , quoniam in acto , si non prius corrumpatur , minus videatur ut in limunijs & arantijs . Refertur in cicere non generari vermes . Pueri ergo cum veraces sint , & dulcibus delectentur , generantque vermes : ob id ipsum creditum est à dulcibus , & ob dulcedinem generari vermes : scilicet & quia auocantur superioris , & quia augentur , & quia magis laedunt , & quoniam in eis generantur , qui ex dulcibus saturantur , cum tamen minus generantur in saccharo , quam in quo quis amaro aut acri . Ob hanc igitur causam , pueri à dulcibus maximè laeduntur , præcipue sicibus ac moris : Iuuenes autem à copia ciborum varij generis , crudorum atque humidorum .

CAPVT

CAPVT XI.

De Vertigine.

Simili lapsu omnia confunduntur in causa vertiginis, quæ duplex est, à cerebro & ab oculis: quædam etiam ab vitroque. In ea quæ à cerebro, videtur homo nutare, & casui proximus est: fitque à tenui vapore, ut comitialis à crassio. Sed quæ ab oculis, rursus duplex: una in qua

omnia circumuersi videntur, alia in qua obscurari & obtenebrari cuncta. In cæ enim quæ à cerebro est spiritus animalis qui corpus regit, circumagit, non tamen ad oculos transfertur. Fit etiam utrumque genus trifariam; à ventriculo, à cerebro, à venis ac quasi à toto corpore, & fotsan etiam à corde seorsum. Ut ergo comprehenduntur genera XXI, quorum sunt diuersæ causæ morbi & sanitatis. Distinguit autem eam quæ à cerebro est, ab vtraque oculari aduentus: nam primo proxime videntur casui, inde vitiatur vis visuia.

LIBER OCTAVVS PARALIPOMENON.

De astrorum & temporum ratione
& diuisionibus.

CAPVT I.

De annorum diuisione.

Alginti in dies colligantur, erintque decemmocto in anno; ut sint trecenti sexaginta. Quartus quilibet annus continebit trecentos octuaginta decemque ac nouem series dierum viginti, vocabitur æqualis ut priores deficiente. Centesimo autem anno qui perfectus appellabitur, dabimus vi- cies viginti, diæque quadringentos. Quin- gentesimo quoque anno, quem appellabimus abundantem, viginti unam seriem dierum viginti, erintque dies in eo quadringenti & viginti. Annum autem duo- decies millennium dicemus plusquam perfe- ctum: constabit enim ex viginti duabus seriebus, continebiturque annus ille qui circuitum absoluat, Quadringentis quadraginta diebus. Ita primum ordo hic perpetuus erit, aut quantum humana con- dicio recipit. Erunt enim dies in uno per- fecto circuitu annorum duodecies mille MMMMCCCLXXXII DCCCC, quos cum diuiserimus per XII, prodibunt dies CCCLXV, hora V, minutæ XLVIII, qui est circuitus nostri anni. Anticipabunt etiam tempora æqualiter, nisi quod circa finem tot annorum anticipate poterunt diebus ut liquet ferme L X X V. Præte- rea æqualitas ubique perfecta inuenietur & certa ratio,

CAPVT II.

De Dierum diuisione.

In diuisione autem horarum diei initium faciemus anni à die aliquo Sabbathi, ut si inchoémus anno MDLXV, in decima die Martij, & est Sabbathi: sed cum iam exactus sit dies bisexti, melius erit ut inchoémus ab anno, qui possit diuidi per quatuor, ut anno MDLXXVI: dies enim decima Martij est initium veris, & dies Sabbathi, & primus intercalarium, quoniā mense præcedente exactus est dies superabundans, & tunc poterit seruari ratio præcedens. Lipidemus ergo quælibet diem cum nocte tota in partes octo, circu- tum primum, ut post diem Sabbathi, se- queratur dies Iouis, inde Martis. Et sciemus quæcumque horæ quis planeta domina- bitur, nam quartâ die à Sabbatho regna- bit Sol, nanc tribuitur Marti, & quinta ho- ra ab ortu Solis æquali regnabit Iuppiter. Et ita sciemus de euentibus. Postmodum dabimus primam horam diei semper Soli, & diuidemus quæcumque diem in vnde- cim horas, quia est primus numerus post septem, in quo ascendendo perueniamus ad Lunam: vndecima enim hora quæ erit ultima diei, perueniemus ad Mercurium, & duodecima quæ erit prima noctis ad Lunam: noctem autem eadem ratione in horas decem, & ita peruenient regimur ad solem vndecimam horam. Exemplum; perue- ni ego Bononiam anno MDLXII, Die Quintadecima Nonembrii, sub fine tertiaz horæ æqualis diurnæ: Et manifestum est, quod